

Владимир Кривошејев

Др Божидар Пурић: БИОГРАФИЈА БОЖЕ РАНКОВИЋА – ДОПРИНОС ИСТОРИЈИ СРПСКОГ ИСЕЉЕНИШТВА У СЕВЕРНОЈ АМЕРИЦИ, Минхен, 1963.

Грађански сукоби вођени у Србији, односно Југославији, током Другог светског рата настављени су другим методама и по његовом завршетку. Поред низа разноврсних подела између победника и поражених, који су се повукли у емиграцију, дошло је и до поделе на режимску и емигрантску историографију. У настојањима да докажу исправност својих ставова, које су заступале без поштовања Тацитове премисе *sine ira et studio*, оне су се деценијама, све до скоро, развијале без међусобних додира, као два одвојена света, и радови једних нису допирали до других, и обрнуто. То је довело до великог јаза штетног по интересе научне историографије узрокујући да многе значајне личности остану засенчене забором. Тако је српској националној историографији, као и ваљевској локалној историографији као њеном делу, остало у великој мери непознато име и дело Ваљевца Божидара Боже Ранковића (Ваљево 1881 – Мајами 1960), вишегодишњег уредника првог дневног српског листа у Америци, штампара, банкара и кума Михаила Пупина. Драгоцени подаци о њему изнети су у књизи: *Биографија Боже Ранковића – допринос историји српског исељеништва у Северној Америци*, објављеној у Минхену 1963. године, само три године после Божине смрти. Књигу је написао др Божидар Пурић.

Божидар Пурић (Београд 1891 – Чикаго 1977) био је српски и југословен-

ски политичар и дипломата. Дипломирао је 1912. године правне науке у Паризу и одмах потом, као добровољац учествовао је у Балканским ратовима и Првом светском рату. Пошто је као дипломата, још током рата упућен у Париз, докторирао је правне науке 1918. године. По завршетку рата, као дипломата је краће време служио у Русију, а потом пола деценије у Сједињеним Америчким Државама. Од 1926. до 1935. године био је шеф политичког одељења министарства Краљевине Срба Хрвата и Словенаца у Београду, а потом је постављен за опуномоћеног министра Краљевине Југославије у Паризу. Током Другог светског рата био је и истакнути политичар српске владе у Лондону: председник министарског савета (владе) и министар иностраних дела Краљевине Југославије. По завршетку рата одлази у Сједињене Америчке Државе, где је важио за једног од водећих српских емиграната. Поред дипломатских и политичких послова запамћен је и као песник. Објавио је више збирки песама, али, по завршетку службовања у Америци, у издању Књижарница Ц. Б. Цвијановић из Београда, 1929. године је објављена и његова мемоарска књига *Наши исељеници*. Тим трагом Пурић је наставио и приликом припреме књиге о Божидару Божи Ранковићу. Ову књигу је припремио на основу личних сећања, докумената која је поседовао, Пупинове књиге *Са њашњака*

до научењака, али пре свега на основу бројних чланака из српске емигрантске штампе у Америци. И ако је својим насловом књига одређена као Ранковићева биографија, она је пре свега усмерена ка разјашњењу комплексних односа српске емиграције у Америци, од почетка до половине двадесетог века. Пратећи живот Боже Ранковића, Пурић већу пажњу посвећује активностима Михаила Пупина, чији је Ранковић био блиски сарадник, и сталним сукобима различитих емигрантских струја праћених међусобним непризнавањем, увредама и махинацијама. Описујући такво стање међу српском емиграцијом у Америци, Пурић се осврће и на многе друге личности, између осталих, и то веома детаљно, и на владика Николаја Велимировића, као и на личност и дело првог српског владике у Америци Мардарија Ускоковића. Тако да је животни пут Боже Ранковића уткан у једну веома разноврсну нарацију.

Бождар Божа Ранковић (1881–1960) је рођен у Ваљеву где је његов отац Илија имао месарску радњу. Основну школу је завршио у родном граду. Ту је започео и гимназијско школовање. Пошто је завршио три разреда гимназије породица Ранковић се преселила у Београд. Божа је ту завршио малу матуру, а потом се уписао на Трговачку академију, коју је претходно завршио и његов старији брат Живан. Као ученик, аматерски се бави позориштем, које је заволео још док је у Ваљеву посматрао гостујуће трупе и локалну дилетантску дружину, у којој је наступао и шегрт његовог оца Сима Зарић.

Пошто је 1897. године завршио Трговачку академију, Божа је, као један од три најбоља ученика у генера-

цији, добио чиновнички посао у Народној банци Србије. У међувремену је завршава и војни рок и добио чин ђак-поднаредник, а активирао се и у Радикалној странци Николе Пашића. После непуне деценије искуства на банкарским пословима учествовао је у активностима оснивања Црногорске националне банке, где је требало да узме истакнуту функцију, али до тога није дошло, а потом му се измакло и унапређење у Народној банци Србије, које је очекивао. Разочаран, а млад и спреман на нове изазове, Божа је решио да се одсели у Америку.

На пут преко океана Божа Ранковић је кренуо крајем 1907. године, из Француске луке Авр, заједно са још двојицом пријатеља, Павлом Хаџи Павловићем и још једним Ваљевцем, Костом Грбовићем. Пошто су стигли у њујоршку луку тројица пријатеља су кренула у потрагу за послом. Пошто није могао да се снађе, Коста Грбовић се вратио у Србију, док су Ранковић и Хаџи Павловић остали у Америци, и потом често бивали повезани бројним заједничким активностима. Ранковић је краће време радио у Питсбургу, Монтани и Лос Анђелесу, а затим и у Сан Франциску, где је постао уредник новопокренутог листа *Српски гласник*. Као млади новинар, а на препоруку свога све утицајнијег пријатеља Хаџи Павловића, већ повезаног са Михаилом Пупином, Божа је 1909. учествовао на конвенцији уједињења свих српских удружења у Америци, одржаној у Кливленду.

На конвенцији у Кливленду је формиран Српски потпорни савез „Слога“. За његовог председника је изабран Михаило Пупин, један од потпредседника је постао Павле Хаџи-Павловић, а Божа Ранковић је постављен

за благајника. Тада почиње и његова активна сарадња са Пупином и бављење емигрантским удруживањем, али и борбом са стално активном опозицијом унутар удружења. До великог расцепа је дошло већ следеће 1910. године на конвенцији у Чикагу. Између осталог, лист *Србодран*, који је био орган „Слоге“, почео је да излази на два места, уређиван од две групе људи, једне из Питсбурга, други из Њујорка. Та подела се претворила у вишедеценијске сукобе различитих струја око вођства зарад моћи и угледа, а неретко и личног интереса. Разочаран оваквим следом догађаја, а не могавши да се економски осамостали, Божидар Ранковић је намеравао да се врати у Србију. Будући да је био без новца, за помоћ се обратио Словенском имигрантском дому где је упознао Чехињу Руженку Воришек. Пријатељство са њом је допринело да до даљнега одложи свој повратак. Божа се у Србију ипак вратио непосредно пре почетка Балканских ратова. Када је почела мобилизација, будући да није имао ратни распоред, а како је добио и савет (а можда и потпору?) да би као новинар био кориснији за Србију у Америци него у рову са пушком у руци, он се враћа у нови свет и већ у октобру 1912. године у Њујорку покреће *Српски дневник*, прве српске дневне новине у Америци. Истовремено купује и штампарију, а 1913. године се венчава са Руженком. Кум на венчању му је био Михаило Пупин, а Павле Хаџи Павловић девер.

После почетка Великог рата Божа, заједно са кумом и девером, покреће активности пропаганде за српске националне интересе: прикупљања новца за ратне потребе и регрутовање исељеника добровољаца. Али и у овим пословима била је веома изражена по-

словична српска неслога која је довела до сукобима са другим емигрантским групама, пре свега са онима које су нападале Пупина. У одбрану великог научника, али и њихових заједничких активности, Ранковић је обилато користио своје новине. Активно помажући интересе Србије сарађивао је и са владиком Николајем Велимировићем, кога је знао још из Ваљевске гимназије. По завршетку Великог рата, када је 1920. године Пупин основао Словенску имигрантску банку, Божа је постављен на место председника, са власништвом акција. Истовремено посредством својих новина наставља да учествује у новим сукобима између емигрантских фракција.

У јесен 1924. године, Божидар и Руженка Ранковић су се упутили у вишемесечну посету Југославији. У Београд је стигао преко Париза, а утиске са овог путовања је објављивао у свом *Српском дневнику*. Читајући те утиске, Божидар Пурић је забележио и следеће:

„Целога живота Божа је причао Руженки о Ваљеву као најлепшем кутку под капом небеском. Пошли су аутомобилом да га посете. Суморна јесен спустила се успаваном и замагљеном равницом колубарском (...) Раскаљаним друмовима пуним рупчага брекће и клизи муком аутомобил. Затекли су Ваљево као да се сад тек пробудило из старих рана с Мачковог камена. (...) Улицама промичу жене у црнини, под црним шамијама, забринуто и изгубљено, као нека статистика смрти. Хотел прљав, језиви нужник, са старим новинама уместо папира. Нигде ни трага ни гласа о идили и бајци из младости, нигде расцветалог цвећа које је из баште мирисало по улицама, ни дивљих гусака у пролазу, ни песме, а

надошла Колубара жури мутна и жута као да бежи од срамоте.“

У Ваљево је Божа срео и Симу Зарића, некадашњег шегрта његовог оца, са којим је ишао на позоришне представе и чијем умећу у глуми се дивио, памтећи га као цина. А сада сусреће ситног, мршаваг човека, малог пилићарског трговца. Божидар Пурић даље пише:

„Као да је то био крах његовог ваљевског поноса и илузије да га нико не може обманути, нико као сам себе. Да ли је могуће да је све ово не само прогутао, него га као најлепши сан у себи носио. Као да се завеса последњег чина спуштала. Брзо је напустио Ваљево“.

По повратку у Америку Божа је наставио ангажовање у *Српском дневнику*, штампарији и банци, где је чак знатно увећао лични акционарски удео. Истовремено активно помаже и у доношењу одлуке да се 1926. године Мардарије Ускоковић, оснивач манастира Светог Саве у Либертвилу, постави за првог српског владику у Америци. А те исте 1926. године је донео и преломне одлуке које су се тицале његовог даљег пословног ангажмана. Прво је своје новине *Српски дневник* предао, без надокнаде, дотадашњим сарадницима, а потом напушта и полагај у банци и продаје све акције. Са лепим иметком, и штампаријом коју задржава и даље развија, посвећује се напорима за уједињење разједињене емиграције, до чега привремено дола-

зи 1928. године. Међутим, добит коју је имао од продаје банкарских акција и рада штампарије, уништена је у великој мери током Велике кризе, започете у јесен 1929. године крахом америчке берзе. Ипак, остала му је кућа, као и штампарија. По завршетку кризе Божа успева да опорави своје пословање, да купи имање у Конектикату и да се ту повуче и живи миран пензионерски живот.

Током Другог светског рата Божидар Ранковић се није активно укључивао у нове турбулентне послове и размирице разједињене српске и југословенске емиграције, али по завршетку рата, када је у Југославији промењен режим, и када у Америку почињу да стижу нови емигранти, овај пут не економски већ политички, он се прикључује удружењу Народна одбрана и постаје њен председник и добротвор. Истовремено поново се активира као новинар и почиње да пише за различите српске листове из Сједињених Америчких Држава и Канаде. Био је и председавајући на Конгресу српског јединства, који је одржан у Чикагу 1953. године, а потом и сведок новог разједињења српске емиграције на више различитих фракција Зато се поново повлачи из активног друштвеног ангажмана. Последње године живота провео је на Флориди где је умро 9. а сахрањен 12. марта 1960. године, на гробљу у Мајамију.